

Na začátek každé z devíti kapitol zařadil L. Pavera hodnocení Josefa Vašici z pera významné osobnosti – J. Čepa, A. Škarky, R. O. Jakobsona, A. Vyskočila, V. Černého, V. Tkadlčíka. Kapitola *Z času přelomů* je uvozena citátem z *Bible svatováclavské* (Evangelium sv. Jana, kapitola VIII), kapitola *Literární památky epochy velkomoravské* začíná úryvkem ze známé staroslověnské památky *Proglasú*. Ani v samotném textu jednotlivých kapitol neopomíjí L. Pavera názory významných osobností na stati a studie J. Vašici i na jeho práci přednáškovou a organizátorskou (cituje např. A. Škarku, A. Nováka, F. V. Mareše, J. Demla, J. B. Čapka aj.).

Závěr práce tvoří obrazová příloha, jmenný rejstřík a poděkování L. Pavery všem, kteří mu umožnili přístup k materiálům potřebným pro vznik této publikace.

Monografie Josefa Vašicy je první publikací nově vzniklé ediční řady *Osobnosti Slezska*. Sám L. Pavera v úvodu zdůrazňuje, že zamýšlel vydat práci určenou nikoliv pouze vědecké komunitě, ale monografii „popularizačně pojatou“, tj. určenou širší veřejnosti. Domníváme se, že monografie skutečně může zaujmout i čtenáře, který není právě vědeckým pracovníkem v oblasti jazykovědy nebo literární vědy. Můžeme konstatovat, že monografie splnila nejen tento účel, ale že její kvalitu jistě ocení i odborníci v uvedených oborech. Současně knihu o Josefu Vašicovi jistě využijí i vysokoškolští studenti bohemistických oborů, popř. literární vědy nebo studenti slavistické orientace v širším slova smyslu.

Ivana Kolářová, Brno

Aleš Haman, *Úvod do studia literatury a interpretace díla*, H & H, Praha 1999, 179 s.

Trzy lata temu, w 1999 roku, nakładem wydawnictwa H & H ukazała się książka Aleša Hamana zatytułowana *Úvod do studia literatury a interpretace díla*. Poświęcona jest systematyzacji podstawowych pojęć teoretycznoliterackich, dlatego też ma charakter kompendium: prezentuje najważniejsze postaci badaczy literatury wraz z krótkim omówieniem ich teorii.

Autor w pierwszym rozdziale *Úvodu* (*Pojem literatury a problematika znaku*, s. 7–19) jasno określa, kim mógłby być ewentualny czytelnik jego książki i jakie powinna ona spełnić zadania: „Vaším úkolem je totiž během studia získat kompetenci vzdělaného čtenáře-odborníka, jenž dokáže ve svých budoucích žácích či posluchačích probudit zájem o literaturu a četbu, že odhalí uspokojování širších potřeb, než je pouhá potřeba zábavy, úniku z všednosti, sebezapomnění“ (s. 7). *Úvod do studia literatury a interpretace díla* může więc stać się pomocą dla na-

uczycieli, wykładowców oraz osób mających przekazać innym wiedzę z zakresu nauki o języku i literaturze (czy też samemu ją zyskać), a także dla odbiorców ciekawych i dociekliwych, chcących podczas lektury dzieła literackiego nie tylko zatrzymać się na treści, lecz także umieć przeanalizować jego strukturę.

Istotnie, układ tekstu Hamana, szata graficzna książki oraz język autora, przystępny i nieprzesycony terminologią naukową, pomagają w przyswojeniu sobie wiadomości zawartych w omawianej publikacji. W swym wywodzie autor wychodzi od pojęcia literatury w ogóle i podstawowych definicji znaku oraz systemu języka. Problem znaku w literaturze omawia szerzej w drugim rozdziale (*Jazykový znak*, s. 20–31), omawiając poszczególne teorie (również językoznawcze) i wprowadzając pojęcia *aktów mowy* oraz *schematu komunikacyjnego* (odwołuje się przy tym do takich badaczy, jak de Saussure, Hjelmslev, Jakobson, Helbig, Chomsky). Kolejne definicje oraz teorie są przytaczane z zachowaniem chronologii ich powstawania, a także ich dopracowywania czy rozbudowywania. W tej części na uwagę zasługuje podporządkowanie szaty graficznej głównemu celowi pracy: szybkiemu i w miarę łatwemu przyswojeniu treści teoretycznoliterackich: różnego rodzaju wykresy i schematy oraz wyróżnianie w tekście nazwisk badaczy mają przybliżyć czytelnikowi daną koncepcję. Na marginesie można powiedzieć, że klarowny podział całej pracy i przejrzysta szata graficzna są mocną stroną książki Hamana i z pewnością ułatwiają jej lekturę.

Rozdział trzeci (*Estetično*, s. 32–49) dotyczy ogólnie pojętej estetyki oraz funkcji estetycznej, której nośnikiem jest dzieło literackie. Wychodząc od teorii filozoficznej, autor ukazuje jej wykorzystanie w czeskim strukturalizmie, któremu do końca swej pracy poświęca bardzo wiele uwagi (przede wszystkim pracom Jana Mukařovskiego, mniej publikacjom jego następców i kontynuatorów: Miroslava Āervenki i Milana Jankoviĉa).

Kolejne rozdziały (4–6) są poświęcone zagadnieniom związanym z komunikacją literacką. Autor dzieli je na cztery części: *Literární komunikace I. – Autor* (s. 50–67) – dotyczącą roli autora w tekście literackim, *Literární komunikace I. – Dilo – textová rovina* (s. 68–85) – opisującą płaszczyznę tekstową dzieła literackiego, *Literární komunikace I. – Dilo – tematická rovina* (s. 86–101) – zajmującą się jego warstwą tematyczną, *Literární komunikace I. – Ātenář* (s. 149–161), w której Haman wyjaśnia rolę odbiorcy, a następnie opisuje poszczególne sposoby widzenia czytelnika przez teoretyków literatury. Ciekawe jest to, że pierwsze trzy części następują po sobie kolejno, natomiast ostatnia, czwarta, oddzielona jest od reszty rozdziałów poświęconych komunikacji literackiej, rozdziałami dotyczącymi budowy strukturalnej dzieła (rozdział 7: *Strukturní výstavba díla*, s. 102–121), rodzajów literackich (rozdział 8: *Literární druhy*, s. 122–135) oraz czytelnictwa i sposobów lektury tekstu (rozdział 9: *Āetba*, s. 136–148). Autor zdecydował się na ten podział prawdopodobnie dlatego, że część dotycząca roli czytelnika w procesie komunikacji literackiej wymagała dodatkowych uwag i terminów, które zostały wprowadzone właśnie w trzech, poprzedzających część

czwartą, rozdziałach. Przede wszystkim chodzi o dokładne przywołanie teorii strukturalistycznych i fenomenologicznych, które służą jako klucz interpretacyjny dalszej lektury i analizy dzieła literackiego (chodzi tu przede wszystkim o różne sposoby interpretacji tekstu, a także o rodzaje odbioru oraz o teorie dotyczące intencji autorskich i jego wpływu na kształtowanie się dzieła literackiego).

Mimo to, że Haman w systematyczny i uporządkowany sposób przedstawia teorie czeskich i światowych literaturoznawców, nader często odwołuje się w swojej książce do koncepcji czeskiego strukturalizmu. Z tego względu łatwo się domyślić, w którą stronę kieruje się sympatia i uwaga autora. Czeski strukturalizm bowiem jest opisany dość dokładnie (na większą szczegółowość nie pozwala objętość książki, w której na 170 stronach zbiera Haman w uporządkowaną całość większość koncepcji teoretycznoliterackich), przy czym niektóre inne teorie są ledwo przez autora wspomniane, na dodatek bywają one wartościowane negatywnie. Jako przykład można przywołać omówienie dekonstrukcjonizmu Derridy, o którym pisze Haman na marginesie rozważań o roli czytelnika. Stwierdza on, że założenie Derridy, pozwalające na wielość i różnorodność interpretacji jednego dzieła, dopuszcza samowolę interpretacyjną: „Dílo [...] stává se nositelem intertextuálních znaků literárnosti postrádajících záměrnost tvůrčího aktu. Tak se otevírá možnost interpretační libovůle, neboť se ztrácí ze zřetele respekt k záměru autora umělecké výpovědi” (s. 159).

O ile jest to możliwe, autor stara się czytelnikowi przybliżyć pełny obraz nauki o dziele literackim, odnosząc się do znanych mu nazwisk. Dlatego pisząc o różnych pracach z zakresu teorii literatury, Haman często wspomina o strukturalizmie czeskim, który przyczynił się do jej rozwoju. Wówczas, kiedy analizuje którąś z teorii dokładniej, omawia ją na przykładzie konkretnego tekstu literackiego, również czeskiego. Jednocześnie umieszcza praski strukturalizm na tle tego, co powstało przed nim i po nim, dając w ten sposób obiektywny, choć ogólny obraz stanu badań nad teorią literatury w czasach obecnych.

Na marginesie warto wspomnieć, że w pracy znalazły się opisy niektórych teorii językoznawczych. W tym przypadku Haman wychodzi od koncepcji Ferdynanda de Saussure, następnie przytacza teorie innych językoznawców, wskazując na tych, którzy przenieśli elementy językoznawcze na grunt nauki o literaturze: Jana Mukařovského czy Romana Jacobsona.

Równie ciekawe są wywody autora, zamieszczone w opisach teorii dotyczących komunikacji literackiej oraz ogólniej pojętej poetyki tekstu, dotyczących aspektu diachronicznego teorii literatury. W tym przypadku autor przytacza nazwiska filozofów i myślicieli starożytnych oraz nowożytnych, którzy jako pierwsi zajęli się teoretyczną stroną procesu twórczego: Platona, Arystotelesa, Diomedesa, Hegla i innych (wyraźnie dominuje to w rozdziale 8., dotyczącym rodzajów literackich).

Nie jest łatwym zadaniem przedstawić rozwój nauki o dziele literackim na przestrzeni wielu stuleci w taki sposób, by tekst był zwięzły, a jednocześnie

niepowierzchnowy. Tymczasem *Úvod do studia literatury a interpretace díla* jest tekstem bardzo skondensowanym (179 stron). Dokładne przedstawienie różnorodnych i często różniących się od siebie koncepcji w tak krótkim opracowaniu nie jest możliwe. Z tego względu można odczuwać brak wielu ważnych faktów w książce Hamana. Ale przecież autor swój tekst nazwał *Wstępem do...* (*Úvod*), usprawiedliwiając tym samym jego przeglądowy charakter. Książka swe zadanie spełniła. Tym, którzy wcześniej nie mieli do czynienia z naukami filologicznymi, uświadamia, że spontaniczna i bezrefleksyjna lektura jakiegokolwiek tekstu literackiego jest właściwie czymś pozbawionym większego sensu i czymś nie-realnym.

Anna Janik, Opole

Książki nadesłane do redakcji „Bohemistyki”

- Přednášky z XLII. běhu Letní školy slovanských studií. I. díl Přednášky z jazykovědy, II. díl, Přednášky z literární vědy, kultury a historie, Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta, Praha 1999, 150 s., 219 s.*
Přednášky z XLIII. běhu Letní školy slovanských studií, Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta, Praha 2000, 277 s.
Přednášky z XLIV. běhu Letní školy slovanských studií, Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta, Praha 2001, 259 s.

Tomy pochodzą z cyklu wykładów ukazujących się drukiem i towarzyszących Letniej Szkole Studiów Słowiańskich. Jaka odbywa się corocznie w Pradze. Powyższe publikacje ukazały się pod redakcją Jana Kuklika. Zawierają artykuły czołowych czeskich językoznawców, literaturoznawców i historyków. Prezentują bogatą ofertę wykładów, proponowanych uczestnikom letnich kursów języka i kultury czeskiej.

František Čermák, *Jazyk a jazykověda, Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum, Praha 2001, 341 s.*

Pomysłem do napisania tej książki był kurs lingwistyki dla studentów skandynawistyki i germanistyki na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Karola w Pradze. Z tego względu znajdziemy w niej krótki, ale dobrze przemyślany, przegląd teorii językoznawczych, a także prezentację dyscyplin naukowych zajmujących się językiem. I chociaż autor prezentuje w niej systematyczny wykład, to jednak nie ma on charakteru wstępu do lingwistyki. Ukształtowanie materiału